

ООНОВЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розкриваються окремі тенденції модернізації освітнього простору на законодавчому рівні. Обґрунтовуються пропозиції щодо оновлення підготовки майбутніх педагогів. Розглянуто можливі варіанти реалізації нововведень у практиці підвищення якості підготовки учителів початкових класів.

Ключові слова: модернізація навчального процесу, інноваційна діяльність, якість підготовки вчителів початкових класів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У вищих навчальних закладах основним мотивом до навчання, отримання освіти та самовдосконалення у студентів виступає прагнення набути певну спеціальність, що дозволяє підвищити свій соціальний статус і утвердитись у суспільстві. Проте традиційна підготовка спеціалістів, зорієнтована виключно на формування знань, умінь і навичок у певній галузі, не відповідає сучасним вимогам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сьогодення характеризується значною увагою дослідників до розробок, присвячених застосуванню інноваційних педагогічних технологій у навчанні. На теоретико-методологічному рівні найбільш фундаментально проблема нововведень відображена у працях В. Бондаря, І. Гавриш, П. Гусака, В. Загвязинського, О. Шапран, І. Підласого, В. Сластьоніна, В. Сидоренка, О. Торубари, А. Хуторського. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досліджується в різноманітних аспектах у роботах О. Біди, І. Бужиної, Л. Коваль, А. Коломієць, О. Комар, С. Литвиненко, Є. Ляска, С. Мартиненко, О. Митника, І. Пальшкової, Д. Пащенко, Л. Петухової, О. Хижної, Л. Хомич, Л. Хоружої, І. Шапошнікової.

Проте доводиться констатувати, що поки що спостерігається недостатній рівень теоретичної й практичної розробленості проблеми оновлення підготовки майбутніх учителів початкової школи у зв'язку з модернізацією освіти в цілому та зі змінами на законодавчому рівні.

Мета статті – обґрунтувати шляхи успішного оновлення змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження

Актуальність оновлення підготовки майбутніх учителів початкової школи зумовлена:

– потребою удосконалення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів згідно з вимогами сучасного суспільства;

– протиріччями між зростаючими потребами практики в удосконаленні підготовки майбутніх учителів початкових класів і відсутністю у педагогічній науці системних досліджень із питань розробки і застосування інноваційних технологій.

У системі вищої української освіти нині актуалізуються такі нові тенденції, явища і процеси, як: університетська автономія, академічна мобільність, подвійний диплом, європейська система перезарахування кредитів, нові професійні освітні стандарти, моніторинг якості освіти, рейтинги ВНЗ, оновлення змісту навчання (перегляд і модернізація програм, навчальних матеріалів, літератури, засобів навчання; розробка і впровадження нових навчальних дисциплін із перспективних наукових напрямів, насамперед міжгалузевих та прикладних); комп'ютеризація навчання та управління; синтез науки й освіти; виконання наукових проектів; система грантів; приватна освіта; конкуренція і конкурентоспроможність ВНЗ різних форм власності; модернізація стратегії і тактики навчально-виховного процесу (побудова його на засадах вільної творчої освіти – Liberal Arts Education); варіантність і свобода вибору у побудові індивідуальної навчальної програми; вибіркові дисципліни; сертифікатні програми; отримання додаткової спеціальності (major and minor); посилення творчої та самостійної складових навчання; демократизація навчання та управління; рейтингова система оцінювання знань студента; рейтингова оцінка роботи викладача; стимулювання інноваційних методик і форм викладання та виховання; створення спеціальних інноваційно-освітніх центрів; прозорість вступного тестування; відкрита виборність керівних посад в університеті тощо [7].

Сучасна система освіти повинна не просто розвивати інтелект студентів, підвищувати його можливості – вона має практично його орієнтувати, керувати увагою і діями, навчаючи їх процесу

самостійного навчання і розвитку, розширювати їх інноваційний і креативний потенціал. Вирішити такі проблеми можна, тільки розумно поєднуючи традиційні та інноваційні засоби технологій навчання. Розробка інноваційних моделей навчання, як правило, пов'язується з декількома видами діяльності, на що вказують В. Гузєєв, Т. Паніна [1; 3]:

1) пошуки по лінії репродуктивного навчання ("індивідуально-орієнтоване навчання", "персоналізована система колективного навчання", "бригадно-індивідуальне навчання"), конкретно-дидактична основа, якого пов'язана з розвитком програмованого навчання;

2) пошуки по лінії дослідницького, інноваційного навчання, у рамках якого навчальний процес будується як пошук пізнавально-прикладних, практичних відомостей (нових інструментальних знань про способи професійної діяльності, розробки нових концепцій і парадигм);

3) використання моделі навчальної дискусії, характерними рисами якої є, насамперед, обмін знаннями, інформацією;

4) заохочення різних точок зору і підходів;

5) можливість критикувати або відхиляти будь-яку з висловлюваних думок;

6) напрацювання колективного, як правило, компромісного рішення;

7) організація навчальної діяльності на основі ігрової моделі, що припускає включення в навчальний процес імітаційних ігор, тренінгів і вправ при максимальної активності студентів.

С. Поляковим розроблена модель роботи з нововведеннями в освітній установі, що включає в себе чотири фази. Перша фаза – пошук нових ідей – складається з декількох етапів. Друга фаза – формування нововведення – також складається з трьох етапів. Третя фаза – реалізація нововведення. Четверта фаза – закріплення нововведення. На цій фазі нововведення стосується вже всіх верств колективу, включаючи і тих, хто налаштований до нього негативно. Тому зараз у керівника подвійне завдання – вирішення не тільки організаційних проблем, але і створення сприятливого психологічного клімату [4, с. 87-89].

Професійна підготовка фахівців освітньої сфери переживає етап модернізації та інноваційних змін. Це викликає необхідність узгодження теоретичних концептуальних положень із потребами практики, що, у свою чергу, зумовлює важливість дослідження етапів становлення педагогічної парадигми в історії вищої освіти України.

У першу чергу, оновлення підготовки майбутніх фахівців початкової ланки освіти пов'язане із законодавчими актами. У Національній доктрині розвитку освіти серед пріоритетних напрямів розвитку цієї галузі визначено запровадження освітніх інновацій; створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів [2]. Необхідність реалізації цих завдань зумовлена стрімким розвитком сучасного суспільства. Володіння знаннями й уміння ефективно використовувати їх у своїй професійній діяльності, безперечно, мають вагоме значення сьогодні. Тому професійне вдосконалення педагогічних кадрів – одна з найважливіших умов модернізації освіти.

Упровадження інноваційних технологій у сферу освіти саме й сприяє оновленню змісту, організаційних форм, методів і засобів професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. У фаховому журналі "Вища школа" питанню підготовки педагогів до впровадження сучасних технологій навчання, покращенню і підвищенню якості такої підготовки приділено велику увагу численних науковців різного рівня – від практиків до теоретиків-законодавців. Один із постійних авторів видання Є. Суліма, окреслюючи передумови модернізації вищої освіти в Україні, наголошує на створенні для цього нової законодавчої бази, підкреслює, що перешкодами, які треба подолати на шляху переходу України на інноваційний шлях розвитку, є "недостатній рівень інтеграції науки, освіти та бізнесу; недостатній розвиток інноваційної інфраструктури; інституційні та правові бар'єри в галузі регулювання ринку інтелектуальної власності та створення механізмів приватно-державного партнерства" [6, с. 11].

Відповідно, з метою подолання існуючих перешкод модернізації вищої школи, для вдосконалення організації праці педагогічних і науково-педагогічних працівників, забезпечення контролю за організацією навчального процесу у вищих навчальних закладах та для урегулювання нормативно-законодавчої бази, спираючись на Закон України "Про вищу освіту", Міністерство освіти і науки України запропонувало проект наказу "Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної та виховної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів". Наказ набирає чинності з 1 січня 2014 року. Цей документ містить низку нововведень, що стосуються безпосередньо науково-методичної роботи педагога.

Серед переліку (14 пунктів) основних видів методичної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів є традиційні: підготовка конспектів лекцій; методичних матеріалів до семінарських, практичних, лабораторних занять, курсового та дипломного проектування, практик і самостійної роботи студентів. Також перераховані новітні, що враховують сучасну парадигму освіти. Зокрема, розроблення засобів діагностики результатів навчальних досягнень студентів; розробка і впровадження наочних засобів навчання (схем, діаграм, стендів, презентацій, слайдів тощо); розроблення дидактичних матеріалів щодо активних форм занять: ділових ігор, ситуаційних вправ тощо [5].

У зазначеному нормативному документі підкреслено, що основні види наукової роботи зараховуються науково-педагогічному працівнику за умови, що він не отримує за них додаткової оплати. У

переліку є шість основних видів такої діяльності. Перший – це виконання планових наукових досліджень із звітністю в таких формах: науково-технічний звіт; дисертація (докторська, кандидатська); монографія, підручник, навчальний посібник, словник, довідник; наукові статті в наукових журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, у фахових виданнях України, в інших виданнях; заявка на видачу охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності. Другий вид – це доповіді, тези доповідей на конференціях, симпозиумах, семінарах (міжнародних, вітчизняних, інших). Третій – це рецензування монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників, дисертацій, авторефератів, наукових статей, наукових проєктів, тематичних планів тощо. Четвертий вид – доопрацювання для перевидання монографій, підручників, навчальних посібників, словників, довідників. П'ятий вид – це підготовка запитів на виконання міжнародних грантів, НДР за державною програмою. Врешті, шостий основний вид наукової роботи – це керівництво науковою роботою студентів з підготовкою наукової статті; заявки на видачу охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності; роботи на конкурс; доповіді на конференцію [5].

Ефективність упровадження інноваційних педагогічних технологій підготовки кваліфікованих учителів у професійно-педагогічних навчальних закладах залежить від ступеня наукового обґрунтування управління цими процесами, розробки класифікації та створення специфічних педагогічних умов упровадження інноваційних педагогічних технологій.

Використання інноваційних технологій для активізації навчального процесу викликало і зміну структури його організації, що сприяло впровадженню у вишівську практику модульного навчання, а це зумовило зміни в системі професійної підготовки фахівців початкової ланки освіти (розробку нових програм, стандартів, тестів). Якість фахівців, яких готує професійна школа, багато в чому залежить від рівня викладання навчальних предметів, від уміння використовувати наявні резерви для вдосконалення навчального процесу, що зумовлює інтенсивні пошуки підвищення ефективності навчального процесу шляхом вдосконалення змісту нетрадиційних форм навчання. Також не припиняються спроби знайти ті стимули, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності. Для цього потрібна співпраця між учасниками навчального процесу, переосмислення стимулів, які використовувалися раніше і давали позитивний результат.

Потреба у творчій активності спеціаліста і розвиненому інноваційному мисленні, в умінні конструювати, оцінювати та раціоналізувати навчальний процес швидко зростає. Вирішення цих проблем багато в чому залежить від обраної технології навчання майбутніх фахівців. Саме тому досить гостро постає питання про те, як мають проводитися заняття в сучасному ВНЗ, які педагогічні технології, методи навчання або методики необхідно використовувати. Фахівців цікавить, як досягти системного підходу для проведення сучасної лекції або семінару, для здійснення контролю знань. У технології навчання провідна роль відводиться засобам навчання – викладач не навчає студентів, а виконує функції стимулювання й координації їхньої діяльності, а також функцію керування засобами навчання. Сучасна система освіти повинна не просто розвивати інтелект студентів, підвищувати його можливості – вона має практично його орієнтувати, керувати увагою і діями, навчаючи їх процесу самостійного навчання і розвитку, розширювати їхній інноваційний і креативний потенціал. Вирішити такі проблеми можна, тільки розумно поєднуючи традиційні та інноваційні засоби технологій навчання.

Відповідно до нововведень в освіті в цілому, в рамках інноваційної освітньої політики держави при Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка створено Чернігівський регіональний центр Інституту обдарованої дитини НАПН України (очолює доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, кандидат педагогічних наук М. Коновальчук). Положення про Чернігівський регіональний центр Інституту обдарованої дитини НАПН України визначає мету, завдання, порядок організації та напрями діяльності Чернігівського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПН України (м. Чернігів) (надалі – Центр).

Центр створено у складі відділу Інституту, він здійснює свою діяльність відповідно до Статуту Інституту, а також керується нормами цього Положення. Метою Чернігівського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПН України є сприяння підвищенню рівня професійної компетентності педагогів м. Чернігова (Чернігівської області) у виявленні обдарованості, навчанні, розвитку та вихованні духовно багатой, соціально активної, фізично здорової творчої особистості дитини. Діагностичним напрямом передбачається консультування педагогів з проблем психологічної і педагогічної діагностики обдарованості. Науково-методичним напрямом визначається коло завдань, які орієнтують педагогів на пошук ефективних педагогічних методів, форм і засобів розвитку обдарованих дітей. Дослідно-експериментальним напрямом передбачається пошук бази для проведення досліджень і сприяння співробітникам Інституту в їх організації. Інформаційно-аналітична діяльність Центру спрямована на консультування педагогів з проблем використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті обдарованих дітей. Організаційно-просвітницька діяльність Центру спрямовується на популяризацію освіти обдарованих дітей та формування суспільно-громадської думки щодо її значення.

Плідно працює в напрямку оновлення підготовки майбутніх учителів початкової школи кафедра дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Продовжує роботу кафедральний науково-практичний семінар "Підвищення якості

професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів" (табл. 1).

Таблиця 1

Науково-методичні семінари

№ з/п	Теми	Виконавці
1.	Рейтингове оцінювання діяльності викладача як складова покращення якості освітніх послуг вищих навчальних закладів	Стрілець С. І.
2.	Формування сучасного професійного мислення як найважливіший напрям підготовки майбутнього вчителя	Гринь Т. В.
3.	Значення курсу "Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти" в професійному становленні майбутніх вихователів ДНЗ	Коновальчук М. В.
4.	Застосування принципу індивідуалізації навчання під час вивчення дисципліни "Методика навчання інформатики у початковій школі" для студентів IV курсу	Стрілецька Н. М.
5.	Особливості організації педагогічної практики майбутніх учителів початкових класів в умовах ступеневої підготовки	Кисла О. Ф.
6.	Формування потреби у фізичних вправах майбутніх вихователів ДНЗ	Кошель В. М.
7.	Проблема підготовки вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивного навчання	Турчина І. С.
8.	Актуальні питання викладання ботаніки при фаховій підготовці вчителів початкової школи та вихователів ДНЗ	Коваль В. О.
9.	Здоров'язберігаючі технології у вищій школі	Носко Ю. М.
10.	Формування наукового світогляду у дітей дошкільного віку на прикладі вивчення астрономії у ДНЗ	Богдан Т. М.
11.	Використання сучасних інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів	Притулик Н. В.
12.	Значення с/к "Формування культури здоров'я майбутнього вихователя ДНЗ" в професійному становленні майбутніх вихователів ДНЗ	Кошель А. П.

Залучаються до роботи і студенти; розробляються методичні рекомендації до навчально-виховного процесу та науково-дослідницької роботи у вищій педагогічній школі, створено студентські проблемні групи і гуртки для поглибленого дослідження питань педагогіки та методик викладання у початковій школі. Щорічно проводиться міжвузівська науково-практична конференція "Інноваційні технології навчання, виховання та розвитку молодших школярів".

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Спеціально організоване оновлення підготовки майбутніх учителів початкової школи припускає модернізацію на всіх рівнях педагогічної освіти змісту, форм, методів, засобів і технологій навчання згідно з сучасною освітньою парадигмою. Концепція оновлення включає три взаємопов'язані концепти: методологічний, теоретичний і практичний. Для реалізації окреслених шляхів варто застосовувати інноваційний підхід до навчання майбутніх учителів початкової школи. Перспективними напрямками дослідження проблеми є вивчення питань стандартизації освіти, моніторинг якості освіти, зокрема найбільш перспективної системи оцінки – рейтингу (знань студента та викладача).

Використані джерела

1. Гузеев В. В. Образовательная технология : от приема до философии / Гузеев В. В. – М. : Сентябрь, 1996. – 112 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002. – № 347/2002. Книга керівника навчально-виховного закладу : Довідково-методичне видання / Упоряд. Б. М. Терещук, В. В. Скиба. – Вид. 2, доповн. – Харків : ГОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 768 с.
3. Панина Т. С. Современные способы активизации обучения : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова; под ред. Т. С. Паниной. – М. : Издательский центр "Академия", 2006. – 176 с.
4. Поляков С. Д. О методических принципах и функциональных моделях оценки качества электронных обучающих средств и систем / С. Д. Поляков // Дистанционное и виртуальное обучение : дайджест рос. и заруб. прессы. – 2009. – № 2. – С. 9–14.
5. Проект. Міністерство освіти і науки України. Наказ "Про затвердження норм часу для планування і обліку навчальної роботи та переліків основних видів методичної, наукової й організаційної та виховної роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mon.gov.ua>img/zstored/files/normi_chasy.doc
6. Суліма Є. Інноваційні виклики сучасності й динаміка модернізації національної освіти / Є. Суліма // Вища школа : наук.-практ. вид – 2013. – № 7. – С. 7–12.
7. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О. І. Шапран ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 40 с.

Стрилець С. І.

ОБНОВЛЕНИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ: АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

В статье раскрываются отдельные тенденции модернизации образовательного пространства на законодательном уровне. Обосновываются предложения по обновлению подготовки будущих педагогов. Рассмотрены возможные варианты реализации нововведений в практике повышения качества подготовки учителей начальных классов.

Ключевые слова: модернизация учебного процесса, инновационная деятельность, качество подготовки учителей начальных классов.

Strilets S. I.

UPDATING THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' PREPARATION: TOPICAL TENDENCIES AND PERSPECTIVES

Viewed in the article are some tendencies of education modernization on the legislative level. Certain suggestions on how to update the future teachers' preparation are grounded. The variants of introducing innovations into the practice of primary school teachers' professional development have been discussed.

Key words: updating the educational process, innovatory activity, the quality of primary school teachers' preparation.

Стаття надійшла до редакції 29.08.13

